

КОНЦЕПТОСФЕРА: ВИЗНАЧЕННЯ БАЗОВИХ ПОНЯТЬ

Нікішина Т. І. канд. філол. н., доцент
Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ, Україна

На сучасному етапі розвитку лінгвістики поняття “картина світу” ввійшло до активного базового теоретичного мінімуму багатьох наук таких, як філософія, психологія, культурологія, гносеологія, когнітологія, лінгвістика. Цей термін належить до числа фундаментальних і виражає специфіку буття людини у взаєминах зі світом, найважливіші умови її існування. Людина як суб’єкт пізнання є носієм певної системи знань, уявлень, думок про об’єктивну дійсність. Ця система в різних науках має свою назву (картина світу, концептуальна система світу, модель світу, образ світу) і розглядається в неоднакових аспектах.

Погляди Аристотеля, Н. Арутюнової, Е. Бенвеніста, Г. Богіна, І. Бодуена де Куртене, Л. Вейсгербера, В. Виноградова, А. Ейнштейна, К. Леві-Строса, О. Леонтьєва, Ю. Лотмана, А. Маслоу, О. Потебні, Б. Серебренікова, В. Телії, М. Гайдеггера, Р. Якобсона; символіко-семантична гіпотеза Я. Грімма; ідея “мовного світобачення” В. Гумбольдта; гіпотеза лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа; принцип функціональної відносності мов Д. Хаймса; рівнева модель мовної особистості Ю. Караулова; теорія “парасимволів” О. Шпенглера слугували теоретичною основою з цього дискусійного питання.

Мета роботи полягає у визначенні базових понять концептосфери.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) визначити теоретичну базу сучасних лінгвокогнітивних досліджень;
- 2) виявити сутність поняття “когнітивна картина світу”, “мовна картина світу” “концепт”.

Методи дослідження. Відповідно до поставленої мети й завдань у роботі використано такі методи:

- описовий;
- компонентний аналіз;

У сучасній науково-теоретичній парадигмі термін *картина світу* багатозначний, дослідники інтерпретують його у трьох основних параметрах: а) як глобальний образ світу; б) як інструмент пізнання; в) як теоретичний конструкт-модель. Картина світу – когнітивна модель дійсності, діалектична єдність статичності й динаміки, стабільності й мінливості, сукупність знань про дійсність, сформовану в суспільстві (а також груповій, індивідуальній свідомості). Картина світу поділяється на неопосередковану (отриману в результаті прямого пізнання свідомістю навколишньої дійсності) та опосередковану (результат фіксації концептосфери вторинними знаковими системами, які матеріалізують наявну в свідомості неопосередковану когнітивну картину світу). Тобто, концептуальна картина світу – первинна, оскільки людина ще до оволодіння мовою отримує певні уявлення та формує своє ставлення, досвід, а отже, концептуалізує явища навколишньої дійсності у свідомості. Мовна картина світу – результат об’єктивації концептуальної картини світу в мові, яке існує в двох

площинах: частина лінгвоментального простору народу і частина ментального світу конкретного індивіда.

Концепт – культурно маркована і світоглядно орієнтована смислова одиниця, яка є продуктом колективного мислення, що зберігається у свідомості мовної особистості та об'єктивована мовними засобами. Концепту притаманна багатшарова будова, яка складається з актуальної ознаки; додаткової, або декількох додаткових, пасивних ознак, які є вже не актуальними, історичними; внутрішньої форми, зазвичай несвідомої, закарбованої в зовнішній словесній формі". Залежно від основного принципу, покладеного в основу диференціації концептів, існують різноманітні їх класифікації (за принципом організації: прості і складні; за структурою: рамкові і з щільним ядром; за ознакою стандартизованості: індивідуальні, групові, загальнонаціональні; за змістом: уявлення, схеми, гіпероніми, фрейми, скрипти/сценарії, гештальти, інсайти, калейдоскопічні; за змістовим рівнем: однорівневий, багаторівневий, сегментний; за типом дискурсу: пізнавальні і художні). Сукупність представлених типів концептів словникового запасу індивіда, як і всієї мови в цілому, утворює концептосферу – мисленнєву сферу, яка містить усі концепти, які узагальнюють різноманітні ознаки зовнішнього світу.

На сучасному етапі в лінгвістиці існує декілька вже сформованих напрямів у дослідженні й вивченні концептів, а саме: культурологічний, лінгвокультурологічний, логічний, семантико-когнітивний, філософсько-семіологічний, лінгвопсихологічний, когнітивно-дискурсивний, когнітивно-поетичний. Виходячи з мовного матеріалу, на базі якого здійснюється дослідження, як основа мовної об'єктивації концепту, структурного та змістового типу концепту СВОБОДА, пропонуємо комплексну методику дослідження на основі логічного та семантико-когнітивного підходу.

Література

1. Нікішина Т. І. Проблема методів дослідження лінгвокультурного концепту / Т. І. Нікішина // Наукові записки. Серія : філологічні науки : мовознавство : [у 2-х ч.]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. – Вип. 104 (2). – С. 255–259.
2. Пахомова О. М. До питання про методику дослідження концепту сонце в українській поезії першої третини ХХ століття [Електронний ресурс] / О. М. Пахомова. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znphnpu/Lingv/2008_26/11.html.
3. Попова З. Д., Стернин И. А. Понятие "концепт" в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Воронеж: Изд. Воронежского ГУ, 2000. – 30 с.